

**ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА
НАЗВ МЕБЛІВ ЖИТЛОВОГО
ПРИМІЩЕННЯ**

Описано однослівні непохідні і похідні меблеві найменування з погляду граматичної структури. Визначено найпродуктивніші структурні моделі двокомпонентних назв-словосполучень у складі меблевої лексики.

Ключові слова: меблева лексика, граматична структура, однослівні номени, двокомпонентні найменування, словосполучення.

Описаны однословные непроеизводные и производные мебельные наименования с точки зрения грамматической структуры. Определены продуктивные структурные модели двукомпонентных названий-словосочетаний в составе мебельной лексики.

Ключевые слова: мебельная лексика, грамматическая структура, однословные номены, двукомпонентные наименования, словосочетание.

The article contains the description of dwelling space furniture names, they are the part of realities that image the material and cultural domestic world of Ukrainians. Dwelling space furniture names continuously replenish their membership leaving behind many unresolved issues which are related with new names and word combinations, which were not been included to the scientific circulation. This has led to the relevance of the proposed article topic.

The purpose of the article is an analysis of furniture names' structural and gramatic features, particularly – single-word nomens, two component names and word combinations.

It is found, that dwelling space furniture names system from the standpoint of morphological structure has mainly substantive character. The most frequent of furniture names are nouns because the furniture vocabulary is defined mainly with the object names.

The furniture names are described in view of their structural characteristics and devided into single-word nomens underivatives and derivatives. A need to display in the dwelling space furniture names the generic, specific and other relation types causes the creation of the compound words and phrases.

It is fixed, that in explored vocabulary the main type of composed formations are the attributive character nominal phrases. In the composed names single-word lexemes are the supporting words, they can function independently.

The object of our further research can be the other structural types of composite furniture names.

Keywords: furniture vocabulary, grammatical structure, single-word nomens, double-component name, word-combination.

Безупинний процес пізнання світу зумовлює зростання потреб номінації – появу нових слів. У сучасному мовознавстві назви меблів житлового приміщення як частина реалій, що відображають культурно-побутовий та матеріальний світ українців, безперервно поповнюють свій склад, залишаючи ще чимало не вирішених питань, пов'язаних з новими назвами-словосполученнями, які не були залучені до наукового обігу.

Метою цієї статті є аналіз структурно-граматичних особливостей меблевих найменувань, зокрема однослівних номенів та двокомпонентних назв-словосполучень.

Серед недавніх наукових досліджень граматичної структури різних тематичних груп української лексики та галузевих термінологій можна виділити праці О. Білоусової [1], О. Гурко [3], Н. Ктитарової [5], Н. Стаховської [6], Н. Яценко [7] та багатьох інших мовознавців. Однак граматична структура сучасних українських назв меблів житлового приміщення ще не була предметом лінгвістичного аналізу, чим і зумовлена актуальність теми запропонованої статті.

Система назв меблів житлового приміщення з погляду граматичної структури має переважно субстантивний характер. Така властивість зумовлена основною її функцією – номінативністю. Оскільки меблева лексика окреслена переважно назвами предметів, тому найчастотнішими серед назв меблів є саме іменники. В аналізованій системі найменувань іменники самотійно чи із залежними елементами становлять, за нашими підрахунками, 90 % одиниць.

Сучасні назви меблів житлового приміщення за морфологічною структурою є неоднорідними, що залежить від різноманітності способів їхньої номінації. Це передбачає поділ лексем за структурними особливостями. Для меблевої лексики характерні номени-однослови **непохідні**, які належать до власне української лексики, напр.: *стіл* (3, с. 6), *крісло* (14, с. 16), *ліжка*

(9, с. 12), *лава* (10, с. 23) та **похідні**, напр.: *шафка* (10, с. 5), *підставка* (10, с. 2), *надставка* (10, с. 8), *гардероб* (1, с. 6), *дитяча* (10, с. 23), *кухня* (10, с. 2), *вітальня* (10, с. 9). Потреба відбити в структурі назв меблів житлового приміщення родо-видові та інші відношення спричинює творення складних слів і словосполучень. Складні назви представлені двома різновидами: композитами, напр.: *санвузол* (6, с. 12), *євростандарт* (10, с. 5), *відеокабінет* (10, с. 12), та юкстапозитами зі стрижневим компонентом-прикладкою на зразок *стіл-тумба* (10, с. 5), *комода-бар* (3, с. 14), *стіл-топ* (13, с. 15).

Значну частину зафіксованих назв меблів житлового приміщення становлять багатослівні найменування, що структурно співвіднесені з дво-, три- та багатоконпонентними словосполученнями, напр.: *розкладний диван* (13, с. 16), *шафа з відсувними шухлядами* (10, с. 13) та ін.

В основі словосполучень назв меблевих найменувань лежать родо-видові відношення, де іменник у називному відмінку виражає родову ознаку, а іменник у непрямих відмінках або якісні чи відносні прикметники (прості або складні) позначають видові ознаки. У досліджуваній лексиці основним типом складених утворень є іменні словосполучення атрибутивного характеру, і мотивовані вони здебільшого значеннями компонентів, що входять до їхнього складу. Опорними словами в складених найменуваннях постають однослівні лексеми, які можуть функціонувати переважно й самостійно.

Похідні двокомпонентні номінативні словосполучення, що є одним із засобів номінації серед назв меблів, набули значного поширення: *обідній стіл* (4, с. 17), *дитячий стілець* (10, с. 23), *комп'ютерний стіл* (12, с. 18), *полиця для аудіоапаратури* (10, с. 16), *приліжкова шафка* (10, с. 65). Їх утворюють через означування вихідних номенів-однословів. Прості словосполучення є основою багатоконпонентних утворень, у яких кожен атрибутивний компонент уточнює двокомпонентне найменування.

Перевагу назв-словосполучень можна пояснити тим, що однослови, з одного боку, вичерпали себе, а з іншого боку,

залишається потреба номінації складних та складених понять, конкретизації об'єктів та понять з метою позначення їхньої сутності, відкриття нових сторін, явищ, що вивчаються [2, с. 100].

Двокомпонентні назви меблів мають безприйменникову й прийменникову структуру. У двокомпонентних прийменникових найменуваннях продуктивними є прийменники *для* та *під*, що виражають ознаку предмета за його призначенням; *з (із)*, що виражає ознаку предмета за матеріалом; *з (із)*, що виражає ознаку предмета за його походженням; *на*, що виражає ознаку предмета за його розташуванням.

Типовими двокомпонентними серед назв меблів житлового приміщення є такі структурні моделі:

1) двокомпонентні безприйменникові сполуки (субстантивно-ад'єктивні) з такими різновидами:

– **прикметник + іменник у Н. в.** (або навпаки (N + A), де A – ад'єктив, N – номінатив). За своєю будовою прикметники-компоненти переважно прості: *диван викотний* (11, с. 12), *крісло винтове* (11, с. 11), *крісло розкладне* (11, с. 11), *ліжко розкладне* (11, с. 11), *ліжко розсувне* (11, с. 11), *ліжко викотне* (11, с. 13), *системні меблі* (11, с. 14), *стелаж пересувний* (12, с. 23), *стелаж підвісний* (15, с. 22), *стелаж лівий, правий* (15, с. 15), *стелаж (кутовий) (зовнішній, внутрішній)* (11, с. 13), *письмовий стіл* (11, с. 13), *комп'ютерний стіл* (11, с. 14), *стіл розсувний* (11, с. 16), *стіл розкладний* (17, с. 22), *барний стіл* (4, с. 21), *столик журнальний* (10, с. 34), *столик пересувний* (10, с. 38), *туалетний столик* (10, с. 14), *тумба підвісна* (10, с. 21), *тумба приліжкова* (12, с. 12), *фасад скляний* (10, с.24), *фасад повний (без скла)* (10, с. 244), *більярдний стіл* (3, с. 55), *овальний стіл* (11, с. 57), *обідній стіл* (14, с. 57), *журнальний стіл* (14, с. 57), *викотний стіл* (3, с. 12), *відкидний стіл* (11, с. 45), *туалетний стіл* (14, с. 56), *полиця скляна* (10, с. 12), *полиця підвісна* (10, с. 11), *шафка кутова (верхня, нижня, внутрішня, зовнішня)* (10, с. 245), *шафка ліжкова ліва* (10, с. 43), *шафка ліжкова права* (10, с. 43), *шафка приліжкова (ліва, права)* (10, с. 47), *шафка висока* (10, с. 16), *шафка висока (ліва, права)* (10, с. 187), *шафка дзеркальна* (10, с. 42), *шафа дзеркальна – дзеркальна шафа* (10, с. 42), *шафа*

сушильна (10, с. 25), шафа кутова (10, с. 26) та ін.

Серед назв меблів житлового приміщення є поодинокі субстантивно-генетивні словосполучення, що перебувають у відношеннях синонімії із субстантивно-ад'єктивними: *столік для туалету – туалетний столік* (10, с. 14). Для компонентів, утворених поєднанням двох іменникових основ, характерним є підрядний зв'язок, у якому головне слово вказує на назву предмета, а залежне – на ознаку;

– **складний прикметник (комполит) + іменник у Н. в.:** *двоюрусна полиця* (10, с. 18), *дводверна, тридверна, чотиридверна шафа* (10, с. 51), *двоспальне ліжко* (3, с. 23), *односпальне ліжко* (3, с. 24), *двомісний диван* (14, с. 35), *чотирикутний стіл* (14, с. 43), *прямокутний столік* (14, с. 34);

– **дієприкметник + іменник у Н. в. (A+N):** *вібруючий диван* (2, с. 6), *вбудована шафа* (2, с. 7);

2) двокомпонентні іменникові сполуки (субстантивно-субстантивні): іменник + іменник (A + A), що мають у структурі прийменники (*для, із, на, з, під*). Це словосполучення:

– **іменник у Н. в. + іменник із прийменником «для» в Р. в. (N + N):** *шафа для одягу* (10), *підставка для книг* (2, с. 22), *підставка для посуду* (10, с. 222), *стійка для ТВ* (10, с. 24), *стійка для мийки* (10, с. 25), *полиця для білизни* (10, с. 17), *надставка для білизни* (15, с. 44), *надставка-шафка для білизни* (10, с. 43), *шафка для духовки* (10, с. 245), *шафка для взуття* (10, с. 6), *полиця для книг* (10, с. 5), *полиця для ТВ* (10, с. 5), *стіл для ТВ* (3, с. 33), *стіл для мийки* (3, с. 32), *столік для лампи* (3, с. 32), *тумба для вітальні* (4, с. 6), *тумба для взуття* (3, с. 22), *тумба для білизни* (3, с. 25), *шафа для апаратури* (3, с. 32), *шафа для сушки (посуду)* (10, с. 222), *шафа для білизни* (10, с. 22), *шафа для книжок* (3, с. 33), *шафа для вітальні* (14, с. 44), *стіл для кави (негро)* (13, с. 22), *стіл для дітей* (13, с. 38), *комплект для вітальні* (11, с. 36);

– **іменник у Н. в. + іменник із прийменником «зі (із)» у Р. в. (N + N):** *меблі зі скла* (13, с. 33), *меблі з деревини* (13, с. 30), *меблі із пластика* (13, с. 24);

– **іменник у Н. в. + іменник із прийменником «на» у З. в.**

(N + N): *надставка на шафу* (2, с. 217), *надставка на стіл* (2, с. 204), *надставка на буфет* (10, с. 168), *надставка на комод* (10, с. 168);

– іменник у Н. в. + іменник із прийменником «з (із)» в Ор. в. (N + N): *стіл з тумбою* (14, с. 6), *шафа із дзеркалом* (14, с. 16), *стелаж із шухлядами* (14, с. 132), *шафа із дверцями* (14, с. 26); *вітрина з баром* (2, с. 224), *вітрина з карнизом* (2, с. 168); *шафа з вітриною* (3, с. 21);

– іменник у Н. в. + іменник із прийменником «під» у З. в. (N + N): *підставка під CD* (12, с. 11); *підставка під DVD* (14, с. 12); *полиця під акустику* (12, с. 13); *полиця під DVD, CD* (12, с. 22); *столик під TV* (10, с. 10); *шафка під TV* (10, с. 8); *стелаж під TV* (10, с. 224), *вітрина під TV* (10, с. 10).

Потрібно відзначити, що в різних джерелах нерідко репрезентація тих самих понять відбувається за допомогою синтаксичних синонімів: *полиця для книг* (10, с. 5) – *книжкова полиця* (10, с. 5), *стілець для дітей* (12, с. 23) – *дитячий стілець* (12, с. 23), *стіл для кухні* (7, с. 22) – *кухонний стіл* (6, с. 22), *меблі для дітей* (7, с. 24) – *дитячі меблі* (6, с. 24). На нашу думку, у цьому разі доцільніше вживати субстантивно-ад'єктивні словосполучення, оскільки вони послідовно й однозначно виражають атрибутивні відношення, що важливо для глибшого розкриття сутності того чи того поняття. Варто врахувати також і різний ступінь узагальненості значення: прикметник у ролі залежного компонента виражає узагальнену ознаку, водночас іменнику не властивий потенціал позначення узагальненої ознаки [4, с. 52], порівняймо, наприклад: *класичні меблі* (7, с. 23) – *меблі класики* (6, с. 23).

Інші структурні типи складених назв меблів житлового приміщення, хоч і не відзначаються продуктивністю порівняно із двокомпонентними утвореннями, утім, можуть бути об'єктом наших подальших досліджень.

Отже, система назв меблів житлового приміщення з погляду граматичної структури має переважно субстантивний характер, що виявляється в домінуванні іменників серед меблевих лексем.

Аналіз меблевих назв-словосполучень засвідчив перевагу

одного зі структурних різновидів цих номенів, а саме: двокомпонентних субстантивно-ад'єктивних та субстантивно-субстантивних сполук. Основним типом складених утворень є іменні словосполучення атрибутивного характеру, які здебільшого мотивовані значеннями компонентів, що входять до їхнього складу.

Бібліографічні посилання

1. **Білоусова О. І.** Словосполучення термінологічного характеру в мові українського законодавства / О. І. Білоусова // Дослідження з лексикології та граматики української мови : зб. наук. праць / за ред. А. М. Поповського. – Дніпропетровськ : Видавець Біла К. О., 2012. – Вип. 12. – С. 43–52.
2. **Головин Б. Н.** Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высшая шк., 1987. – 104 с.
3. **Гурко О. В.** Словосполучення як один із способів термінологічної номінації / О. В. Гурко // Вісник Дніпропетровського нац. ун-ту. Серія : Мовознавство : у 2 т. / відп. ред. І. І. Турута. – Дніпропетровськ, 2007. – № 4/2. – Вип. 13. – Т. 2. – С. 67–72.
4. **Загнітко А. П.** Теоретична граMATика української мови. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
5. **Ктитарова Н. К.** Словосполучення як один із способів термінологічної номінації / Н. К. Ктитарова // Дослідження з лексикології та граматики української мови : зб. наук. праць / за ред. проф. Д. Х. Баранника. – Дніпропетровськ : Пороги, 2007. – Вип. 5. – С. 55–60.
6. **Стаховська Н. Ф.** Складені найменування як тип номінації термінологічної лексики / Н. Ф. Стаховська // Дослідження з лексикології та граматики української мови : зб. наук. праць / за ред. проф. Д. Х. Баранника. – Дніпропетровськ : Пороги, 2008. – Вип. 7. – С. 147–153.
7. **Яценко Н. О.** Формування назв військового одягу в

українській мові / Н. О. Яценко. – К. : ВД Дмитра Бураго, 2009. – 180 с.

Джерела фактичного матеріалу

1. **Українська** класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності: довідник : у 2 т. / упоряд. В. С. Тимошенко; за заг. ред. В. Л. Іванова. – Львів : НІ «Леонорм», 2001. – Т. 2 – С. 257 – 259.
2. **Шумега С. С.** Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія дизайну меблів та інтер'єра / С. С. Шумега. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с.

Електронні ресурси

3. **Білоруські** екомеблі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// belmebel.com.ua](http://belmebel.com.ua).
4. **Blest.** М'які меблі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http:// www.blest.ua>.
5. **Матрас** – усім! Матраси, каркаси, ліжка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://matras-vsiv.com.ua/kontakty>.
6. **Дніпропетровська** меблева фабрика «Модуль люкс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http:// www.modul-lux.dp.ua>.
7. **Інтернет-магазин** товарів для дому та офісу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.divani.com.ua/textile>.
8. **Мебельная** страна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http:// www.Mebelnaya-strana.com>.
9. **Меблів** дім [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http:// www.meblivdim.com>.
10. **Меблі** всіх поколінь : каталог меблів, 2006 – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http:// www.brw-kiiev.com.ua>.
11. **Меблі «Лівс»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.livs.com.ua>.
12. **М'які** меблі «Aristo» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http:// www.aristo.com.ua>.
13. **М'які** меблі: що всередині? [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу : <http://vakyła.com.ua/m-39-yaki-mebli-shho-vseredini>.
14. **ООО «Балі-меблі»**. Calamus Rotan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bali.com.ua>.
  15. **ООО «Гербор-холдинг»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gerbor.com.ua>.
  16. **Практичний** журнал про меблі «Диван» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.divan.com.ua>.
  17. **Стол и стул**. Всеукраїнська мережа магазинів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stol-i-stul.com.ua>.